

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה לך בחימה" (ד"ס)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ראש השנה - האינו - שבת שובה תשפ"ה - שנה ד' - גליון קצ"ד - מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

לקט בעניני תפילות ראש השנה במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זיע"א

~ מתוך: אוצרות יוסף דרשות; גליני הש"ס; חוסן יוסף ~

הוקם עלי - שהקים עולה של תשובה, והיינו דכיון דהתשובה הוא מצד מדת מלכותו יתברך, לכן נגלה בעולם הזה גם כן על ידי מלכותא דארעא - דוד המלך ע"ה.

ועל כן בראש השנה דהוא יום הראשון מימי התשובה (עיין תנחומא ישן פרשת אמור סימן ל), לכן גם כן הכל עוברין לפניו יתברך כבני מרון (ראש השנה טו), דפירשו בגמרא ראש השנה פרק קמא שם (ת"י) - כחיילות של בית דוד, היינו כחיילות מלכות דוד. והיינו מפאת דהם נטראים ונדונים לפניו יתברך גם כן מצד מדת מלכותו יתברך, כדי שיוכל לסלוח גם שלא לפי החוק.

זה היום תחלת מעשיך - היום הרת עולם.

מחשבת הבריאה ומעשה הבריאה

בראש השנה (י), תניא, רבי אליעזר אומר, בתשרי נברא העולם וכו', רבי יהושע אומר, בניסן נברא העולם.

עיין תוספות (שם כז. ד"ה כמאן), דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות, ולא נברא עד ניסן, עכ"ל. ונראה, דאף על גב דבתשרי רק עלה במחשבה לבראות, עם כל זה יתכן הלשון 'בתשרי נברא העולם', וגם לשון התפלה 'זה היום תחלת מעשיך'. דכזה מצינו בפסחים (נד.) בבבביתא, עשרה דברים 'נבראו' בערב שבת כו', רבי נחמיה אומר משום אביו, אף האור כו', וקמפרש התם דבערב שבת רק עלה 'במחשבה' לבראות ולא נברא עד מוצאי שבת, הרי דגם המחשבה נקראת 'בריאה'.

ועיין באור החיים על התורה פסוק בראשית (בראשית א, א אופן טז) שכתב כדברי התוספות דראש השנה מסביר דנפשתיא ועיין שם שכתב, דנוכל לומר כי בניסן חשב ובתשרי יצא לפועל, וכן להיפוך, עכ"ל.

ואולם, מתוספות הנ"ל נראה דסבירא להו בהחלט דבתשרי היה המחשבה ובניסן המעשה. וכן מבואר בשם **האר"י ז"ל** (פרי עץ חיים שער השופר פרק ה) בפירוש 'היום הרת עולם' שאומרים בראש השנה, דהוא מלשון 'הריון' - היינו מחשבה וכנודע (עיין אבן עזרא ישעיה כ, ט; דר"ק תהלים ז, טו).

ועקדת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור.

ביאור נוסחת 'לזרעו של יעקב'

הנוסחה 'ועקדת יצחק לזרעו של יעקב' היום ברחמים תזכור. יש לומר, דחיישינן לסברת רב אסי סוף פרק קמא דיבמות (טז: וברש"י ד"ה מעשרת), דישאל הבא על הכותית יש בולד ישראליות ותפסי קידושין. ואם כן אף שעשו נשא נכריות - עיין **מהרי"ט** קידושין (ח. ד"ה וולמא), מכל מקום יש בולד יחוס אב והם זרע יצחק, ועל כן אף דאין הלכה כרב אסי, מכל מקום בתפלה צריך לפרש יותר מבוואר **בזהר** (וישלה טסט), ולכן בכדי לחוש לדעת רב אסי צריך לפרש כנ"ל.

קול שופר פפוף פפף לב אָחַד. צִיּוֹן שוֹפֵר פְּשׁוּט פְּשׁוּט לֵב אָחַד.

ייסוד הפיוט כשתי השיטות

במשנה ראש השנה (כו:), שופר של ראש השנה, של יעל פשוט וכו', רבי יהודה אומר, בראש השנה תוקעין בשל זכרים וכו'. ובגמרא, במאי קמיפלגי, מר (רבי יהודה) סבר, בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה - טפי מעלי כו', ומר סבר (תנא קמא), בראש השנה כמה דפשיט איניש דעתיה - טפי מעלי כו'.

בקרובץ של ראש השנה (מוסף ליום ראשון בקדושת תת"י), ציון שופר פְּשׁוּט, פְּשׁוּט לֵב אָחַד, קול שופר פְּפוּף, פְּפוּף לֵב אָחַד. והטעם, דאלו ואלו דברי אלקים חיים (ראה עירובין יג:), ואף שבפועל עושין רק כאחד מהם.

ומצאתי בשו"ת **מהר"ם בר ברוך** (סימן תמא) וז"ל: ומה שיסד הפייט (יוצרות לשבת הגדול), קדירות חרס בשברונם, ואחר כך התירו במחיצות מעץ לטמנם. וקשיא רישא לסיפא. לא קשיא, כי כן דרך הפייטנים, הוא עשה דברי רב ודברי שמואל (פסחים ל:), וכן בקרובץ של ראש השנה, ציון שופר פשוט, קול שופר כפוף, וכהנה רבות, עכ"ל. ועיין תוספות ראש השנה (כו. ד"ה מאן).

וַיִּדַע כָּל פְּעוּל כִּי אֵתָהּ פְּעַלְתָּו.

יומא אריכתא - ענין הבריאה

והכרת הבריאה יחידו

מבוואר בתנא דבי אליהו זוטא (פרק כב), דעשרת ימי תשובה הם נגד היו"ד דברות.

הנה, יש לי לומר הכוונה בזה, דהם נגד היו"ד דברות ממטה למעלה. ואם כן, נמצא יום שני דראש השנה - דהוא יום שני דימי תשובה, הנה הוא נגד דיבור השני ממטה למעלה - היינו דיבור 'לא תענה' (שמות כ, יג).

ומובן בזה ענין מה דשני ימי ראש השנה הם יומא אריכתא (ראה ביצה ד:). וזה, דיום ראשון דראש השנה הוא יום התחדשות בריאת העולם - 'זה היום תחלת מעשיך'. והנה מבוואר בירושלמי ברכות (פ"א ה"ה), דקריאת שמע הוא נגד עשרת הדברות, וחושב שם 'לא תענה' נגד 'אני די אלקים', ז"ל הירושלמי שם בזה: 'לא תענה ברעך עד שקר' (שמות כ, יג) - 'אני די אלקים' (במדבר טו, מא). אמר רבי לוי, אמר הקדוש ברוך הוא, אם העדת לחבירך עדות שקר, מעלה אני עליך כאילו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ, עכ"ל הירושלמי. ואם כן הרי מדה טובה מרובה (עיין יומא עו:), והוי הזהירות מעדות שקר - עדות והכרה שהקדוש ברוך הוא ברא שמים וארץ.

ועל כן זהו הענין דיום שני דראש השנה, דעניינו

דיבור 'לא תענה ברעך עד שקר' - זהירות מעדות שקר, דהוא עדות והכרה שהקדוש ברוך הוא ברא שמים וארץ. ועל כן זהו הענין מה שהוא מתאים עם יום ראשון דראש השנה, דיום ראשון דראש השנה הוא זמן הבריאה, ויום שני דראש השנה הוא זמן הכרת הבריאה, שהאדם מעיד ומכיר שהשם יתברך ברא מעשה בראשית. ועל כן אלו שני הדברים - הבריאה והכרת הבריאה - מתאימים יחד וודאי, כי כל הבריאה הנה היתה רק עבור ההכרה שיכירו הנבראים את הבריאה (עיין רמב"ן פרשת בא יג, טז ד"ה ולפיכך) - ויידע כל פעול כי אתה פעלתו, 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו' (ישעיה מג, ז).

וְכָל בְּאֵי עוֹלָם יַעֲבְרוּן לְפָנֶיךָ בְּכָבֵד מְרוֹן.

ענין 'עוברים כחיילות של מלכות בית דוד'

בעבודה זרה פרק קמא (ה:), 'נְאֻם הַגִּבֹּר הוֹקֵם עָלַי (שמואל ב, כג, א) - נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה. והבנת הענין, כי באמת מצד המשפט והדין לא מהני תשובה, והוא רק מצד מדת מלכותו יתברך, כי המלך יכול לסלוח (בלשון אשכנז - 'בענגאדיגען') גם שלא לפי המשפט והחוק.

ועיין ירושלמי מכות (פ"ב ה"י), שאלו לחכמה כו', עיין שם דהחכמה והנבואה אמרו דאין תקנה לחוטא, ורק כשאלו להשם יתברך אמר 'עשה תשובה ויתכפר'. והוא כנ"ל, דרק השם יתברך יכול לסלוח מצד מדת מלכותו יתברך, כי המלך שיכולתו לסלוח גם שלא לפי החוק, ועל כן אין שם מי שיכול לומר שתועיל התשובה, רק הוא יתברך בעצמו.

וזהו בירושלמי יומא פרק בתרא (פ"ח ה"י), האומר אי אפשר שיכפר לי יום הכיפורים, מכפר הוא לו על כרחו כו', לא כולא מן הדין בר נשא מימר למלכא לית את מלך, עכ"ל, עיין שם. הרי דכפרת החטא הוא מצד מדת מלכותו יתברך, שמפאת היותו מלך יכול לסלוח ולכפר.

ולכן גם כן נגלה ענין קבלת התשובה בעולם הזה גם כן על ידי מדת המלכות, היינו על ידי דוד דהוא מרכבת מדת מלכותו יתברך (עיין זוה"ק וירא צט.), והוא המלכות בארץ (עיין קה"י ז, ב: ספרי פרישת קרח פיסקא ד"ה אני), דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקייע (ברכות נח:). ועל כן זהו שאמרו בש"ס עבודה זרה (ד: ה"ג), לא היה דוד ראוי לאותה מעשה אלא להורות תשובה כו', שנאמר (שמואל ב, כג, א) 'נאם דוד כו' וגאם הגבר

(א) שכתבו גם כן כענין זה, שרבי אליעזר הקליר יסד בפייט של שמיני עצרת כרבי אליעזר שבתשרי נברא העולם - ראש השנה י:; ובפייט של פסח יסד כרבי יהושע שסבר שם שבניסן נברא העולם.

'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ד' אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶפְךָ' (הושע יד, ב)

עניני תשובה

במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זיע"א

~ מתוך: אוצרות יוסף - דרשות ~

ועל כן, כיון שבענין התשובה נגלה דבר זה - היות שם אלקיים דין הוא עצמו שם הוי"ה רחמים, דאם לא כן הא תיקשי איך תתכן התשובה, הא הוא שינוי רצון וכנ"ל, ועל כן אמר במזמור זה דייקא 'דעו כי ד' הוא אלקיים', כלומר, שממה שהתשובה מתקבלת יש לכם לדעת ולהבין כי ד' הוא אלקיים, ודו"ק.

בתשובה מגיע למדרגת למעלה מן הזמן

יש להבין ענין התשובה על מה שעבר. דנפש הישראלית היא חלק אלו"ק (ראה ליקוטי תורה פרשת בראשית ד"ה הנה), וכששב - שב לשורשו, לו יתברך, כטעם 'שובה ישראל עד ד' אלו"ק', שעל ידי התשובה מגיע אליו יתברך, וכדרשתם ז"ל (יומא פ"א). גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד, והיינו שמגיע את האדם אל השם יתברך.

וברמב"ם הלכות תשובה (פ"ז ה"ו) ז"ל: גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר 'שובה ישראל עד ד' אלו"ק', ונאמר (עמוס ד, ו) 'ולא שבתם עדי נאם ד', ונאמר (ירמיה ד, א) 'אם תשוב ישראל נאם ד' אלי תשוב', כלומר, אם תחזור בתשובה - בי תדבק, עכ"ל. הרי שהשב דבק בהשם יתברך.

והוא יתברך הוא למעלה מהזמן (ראה רמב"ן פרשת שמות ג, יג ד"ה ועוד דרשו), ועל כן גם הבעל תשובה בא למדריגה למעלה מן הזמן. ונמצא שאותו החרטה והרצון הטוב שיש לו עתה - כאילו היה עם החטא יחד, דלא שייך עבר והווה, כיון שהוא למעלה מן הזמן, ונמצא שבשעת החטא היה רצונו נגד המעשה, והיה רק מעשה - בלי רצון ומחשבה, ואדרבה - הרצון והמחשבה היו להיפוך, ועל כן הוי שוגג גמור, ודו"ק היטיב.

וזה טעם 'תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם' (תהלים צ, ג), ואיך מועיל תשובה וחרטה שיש לו עתה על מה שעבר, לכן בא הכתוב ופירש (שם שם, ד) 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמולי', כלומר שאתה יתברך למעלה מן הזמן, ועל כן בבוא הבעל תשובה אלך, מדרגתו גם כן למעלה מן הזמן, ולכן מהני התשובה שפיר כנ"ל, ודו"ק היטיב.

עוד יובן היות ענין התשובה למעלה מן הזמן, על פי גמרא פסחים (נד.), שבעה דברים קדמו לעולם, ומנייהו - תשובה, עיין שם. והזמן עצמו הרי הוא מכלל הנבראים, וכמבואר ב**מורה** (בפתיחת התנועה, שהיא ממקרי הגשם, אשר הוא 'נברא'. וכן כתב שם **השם טוב** ז"ל: וכן לדעתנו מאמיני החידוש, המאמינים כי העולם נברא, הזמן נברא עמו, ולכן אמר החכם **רבי אברהם אבן עזרא ז"ל**, כי אמר (שמות כ, יא) 'כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וגו', ולא אמר 'בששת', להורות כי הזמן מכלל הנבראים (ראה רבינו בחיי שם), עכ"ל. פירוש, כי הימים עצמם נבראו עם בריאת שמים וארץ.

ועל כן תשובה דקדמה לעולם, הנה היא למעלה מן הזמן, שהוא עצמו מכלל העולם הנברא, ועל כן מגיע הבעל תשובה למדריגה למעלה מן הזמן.

שתי רשויות חס ושולם, או שיש שְׁנִיּוֹת בו בעצמו - כחות שונות, אשר זה גם כן הגשמה בו יתברך - ריבוי כחות, כי הוא אחד הפשוט בתכלית.

ועל כן בתחלת ההתגלות - מיד שנגלה להם כזקן כו', בא להסיר מהם הספק הזה, ואמר להם בדיבור הראשון מיד, תדעו כי מה שאני נגלה עתה כזקן דמדתו רחמנות - שם הוי"ה מדת הרחמים, ומה שנגלית לכם ביציאת מצרים כבחור וגבור - שם 'אלקיים' מדת הגבורה והדין, הוא הכל אחד וכח אחד.

וזה טעם המאמר, 'אנכי הוי"ה' הוא עצמו 'אלקיים' אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כי מצדי הכל כח אחד, ואך המצריים דהרעו מעשיהם והמשיכו דין על עצמם, לכן נגלה אז בפרעון המצריים כבחור וגבור עושה מלחמה, וישראל שטיהרו מעשיהם וזיכרו והכינו עצמם לקבלת התורה, המשיכו בזה מדת רחמים, ולכן נגלה להם כזקן דמדתו רחמים, אבל מצדו יתברך הכל כח אחד, ואותו הכח אשר הוציא מארץ מצרים, הוא עצמו המתגלה בסני, אף ששם נגלה בגבורה ודין - שם אלקיים, ועתה מתגלה ברחמים - שם הוי"ה. וזהו 'אנכי הוי"ה' הוא עצמו 'אלקיים' אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ודו"ק היטיב.

ואם כן נמצא, שבדיבור 'אנכי' נגלה ענין זה - דשם 'אלקיים' מדת הדין הוא עצמו השם הוי"ה מדת הרחמים, ואין שינוי מצדו יתברך כלל. ועל כן גם בתשובה, אין כאן שינוי מה שמתהפך על ידי התשובה מדין לרחמים, ומאלקים להוי"ה.

וזהו דברי הפרקי רבי אליעזר 'שובה ישראל עד ד' אלו"ק', היינו כפי מה שפירשנו, 'שובה ישראל' - ואין קושיא מפאת שינוי רצון, כי 'אלקיים' - דין, הוא עצמו 'ד' - רחמים, ועל כן אמר הפרקי רבי אליעזר, עד ההוא שאמר לך בסני 'אנכי ד' אלו"ק', היינו דדבר זה כבר נגלה בסני, ד'אלקיים' - דין, הוא עצמו הוי"ה - רחמים. והן גם כן דברי הנביא, ודו"ק היטיב מאוד.

ויובן על פי דרך זה, מה שנאמר ב'מזמור לתודה' (תהלים ק, א) 'דעו כי ד' הוא אלקיים'. וזה מפני היות המזמור הנ"ל מיוסד על ענין התשובה, ופירוש 'מזמור לתודה' - לשון וידוי, כלומר שהוא שבח על שהקדוש ברוך הוא מתרצה בתשובה וביודוי דברים, כמבואר בירושלמי שבועות (פ"א ה"ה), רבי תנחומא כו', בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (ויקרא טו, כא) 'והתודה עליו וגו', התחיל ואמר 'מזמור לתודה' - על שם 'והתודה עליו', עכ"ל הירושלמי. והוא כעין דרש הבבלי סנהדרין (מג:), על 'זובח תודה יכבדנני' (תהלים נ, כג) - כל הזובח את יצרו ומתודה עליו כו'.

מעלת התשובה המגיעה לאחדות השם בפרקי רבי אליעזר (פרק מג) אמר, 'שובה ישראל עד ד' אלו"ק' - עד ההוא שאמר לך בסני (שמות כ, ב) 'אנכי ד' אלו"ק', עכ"ל.

והנה יש לבאר כוונתו, דנודע (ראה ספר העיקרים מאמר ב פרק ג ד"ה ובאורו; שלי"ה תולדות אדם אות רצג) מה שהקשו בענין התשובה, דאיך שייך שינוי רצון אצלו יתברך, דעד עתה היה רצונו לדין ועונש, ועל ידי התשובה ישתנה רצונו מדין לחסד.

ואולם התשובה בזה פשוטה (ראה שלי"ה שם), כי אצלו יתברך באמת אין שם עניין מדה כלל וכלל, כי הוא יתברך אחד הפשוט בתכלית הפשיטות (ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א ה"ז), וכל עניין המדה בא רק מצד המקבל (ראה רבינו בחיי פרשת שמות ג, יג ד"ה ועל), שכפי מה שהוא - כך הוא פועל למעלה, וכך הוא ממשיך מלמעלה על עצמו. ועד עתה שהיו מעשיו לא טובים, הנה פעל במעשיו דין למעלה והמשיך דין על עצמו, ועתה שנהפך לבבו לטוב, הנה הוא פועל בזה מעתה מדת החסד למעלה, וממשיך חסד על עצמו. אבל מצדו יתברך אין חלוק כלל, כי הוא אחד הפשוט בתכלית, ובו יתברך הכל רק כח אחד, בין כשהוא פועל דין בין כשהוא פועל חסד - תמיד פועל רק כח אחד פשוט בתכלית, והשינוי רק מצד המקבל.

וזהו 'שובה ישראל', אם תשאל הרי התשובה הוא שינוי רצון, לזה אמר 'עד ד' אלו"ק', רצה לומר כי אצל השם יתברך הכל כח אחד, ושם 'אלקיים' - מדת הדין, הוא עצמו השם הוי"ה - מדת החסד, ואין חילוק כלל מצדו יתברך, והשינוי רק מצד המקבל, כי אצל המקבל הם שני דברים - דין וחסד, וכפי מעשיו כך הוא ממשיך, אבל בו יתברך הוא הכל כח אחד, ואלקיים - דין - הוא עצמו הוי"ה, ואין כאן שינוי כלל בו יתברך, ודו"ק היטיב מאוד.

והנה דבר זה, כי ענין הדין וענין החסד בו יתברך הכל כח אחד, דבר זה נגלה בסני בדיבור 'אנכי'. ויתיישב בזה מה שהקשו (ראה אבן עזרא פרשת יתרו כ, ב ד"ה שאלני; כוזרי מאמר א סימן כה) מדוע אמר (שם) 'אנכי ד' אלו"ק' אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר 'אשר בראתי שמים וארץ'.

ונראה, דלא בא השם יתברך כלל להגיד רב כחו יתברך, עד שיוקשה מדוע לא אמר 'אשר בראתי' וגו' דהוא כח גדול יותר - בריאת העולם יש מאין. ואך כוונתו יתברך היתה, דנודע דברי המדרש (ראה מכילתא פרשת בשלח מסכת דשירא פרשה ד ד"ה ה' הב') דבים נגלה להם כבחור וכגבור עושה מלחמה, ובסני נגלה להם כזקן - דמדתו חסד ורחמנות, ועל כן קָשַׁשׁ יתברך כי כאשר יראו בראשית ההתגלות מהות זקן, יוקשה להם הרי בים ראינו כבחור וגבור, ויחשבו חלילה שיש

תשובה מאהבה

על ידי תשובה מאהבה זדונות נעשין זכיות ובעל העבירה זוכה למצוות הרבה ✦ על ידי תשובה מאהבה מתקן האדם גם מה שלא קיים מצוה בזמן שעשה עבירה ✦ בתשובה מאהבה אפשר לתקן גם מצוות עשה אף שחסר הקיום - על ידי החפץ והרצון לבד

ובהמשך הדרוש תירץ רבינו על פי יסוד זה ענין נוסף: "דהנה בענין התשובה דמועיל בין על עבירת לא תעשה בקום ועשה ובין על ביטול עשה (עיי' יומא פה), הוא דבר הצריך טעם. דבשלמא בחטא לא תעשה בקום ועשה, הנה על ידי החרטה שמתחרט נעקר המעשה למפרע והיה כלא היה (עיי' מסילת ישרים פרק ד"ה אמנם; אורחות צדיקים שער יא ד"ה החרטה), ומה שאין כן על ביטול עשה, מה תועיל התשובה והחרטה, סוף סוף הא לא נתקיימה העשה ואין כאן קיום (עיי' חגיגה ט:; תניא אגרת התשובה פרק א)!"

"הנה יש לומר עוד טעם בזה דמהני תשובה וחרטה גם על ביטול עשה. וזה, דכיון דמתחרט ומצטער עתה על הביטול שביטל, והוא חפץ עתה לקיים העשה, אך שכבר עבר זמנה ואי אפשר עוד, על כן הוי זה החפץ שיש בלבו עתה חפץ ורצון לקיום - חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, דמעלין עליו כאילו עשאה (ברכות ו), ועל כן הוי החפץ והרצון לבד - קיום העשה, ודו"ק."

"וזה טעם הכתוב (הושע יד, ה) 'ארפא משובתם אוהבם נדבה'. רצה לומר, ד'משובה' - בקום ועשה, הנה התשובה פשוטה, דעל ידי החרטה מסתלק קלקול מעשה החטא, והוא כרפואה דמסלק קלקול החולי. ומה שאין כן 'אוהבם', רצה לומר התשובה על עשין דעניינם אהבה, כרמב"ן על התורה פרשת יתרו (כ, ח ד"ה ובמדשו) דעשה הוא עבודה מאהבה, דבזה לא שייך רפואה וסילוק הקלקול בשלילה, דסוף סוף הא חסר הקיום בחיוב, לזה אמר 'נדבה', היינו דהתשובה בזה מועלת מפאת נדבת הלב, שלבבו מתנדב עתה לקיים אלא שאי אפשר עוד, דתיבת 'נדבה' משמעותה נדבת הלב, וכמו שכתוב 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי' (שמות כה, ב), 'נדיב לב עולות' (דברי הימים ב כט, לא).

"ועל כן זהו הכוונה, 'אוהבם' היינו עשין דעניינם אהבה - 'נדבה', בזה מתקבלת נדבת הלב לקיום - חישב לעשות מעלין עליו כאילו עשה וכנ"ל."

בדרשה לשבת שובה שנשא רבינו בשנת עת"ר בבית הכנסת הישן שבקראקא (אוצרות יוסף דרשה לשבת שובה פסקא כג-כד), הביא את דברי הגר"א מווילנא ז"ע ומה שהוסיף על כך "חכם אחד", וזו לשונו:

"ושמעתי מחכם אחד" לבאר בזה דברי המדרש (תנחומא ישן פרשת אמור סימן ל), 'ולקחתם לכם ביום הראשון' (ויקרא כג, מ) - ראשון לחשבון עונות. ואמר דהכוונה על פי המבואר בספר **שנות אליהו** להגר"א ז"ל (ליקוטים ד"ה דין) בטעם אומרם ז"ל באבות (פ"ג מ"א), ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וכתב שם בכוונת כפילות הדברים 'דין וחשבון', ד'דין' הוא מה שדנין על גוף מעשה החטא, ו'חשבון' הוא מה שמחשבין כמה מצוות היה יכול לעשות בזמן שעשה החטא, דגם על זה נענש - על מה שלא עשה בזמן ההוא מצוות בקום ועשה, דהאדם צריך לעבוד את השם יתברך תמיד בלי הרף, ונענש על ביטול מצוות - שהיה בטל בזמן ההוא מעשיית מצוות. ועל כן זה נקרא 'חשבון', דזה צריך לחשב כמה מצוות היה יכול וראוי לו לעשות בזמן ההוא, כפי משך הזמן וכפי עניינו ומצבו של האדם וכמוכון, עד כאן דברי הגר"א ז"ל שם.

ועל כן לש"ס יומא (פז), דעל ידי תשובה מיראה זדונות נעשים שגונות, ועל ידי תשובה מאהבה זדונות נעשים זכיות, ועל כן בעשרת ימי תשובה דהוא זמן תשובה מיראה ונעשים החטאים - שגונות, הנה נתקן רק עניין הדין בזה, דעל שוגג אין דין ועונש, ומה שאין כן עניין החשבון - הרי לא נתקן עדיין, דסוף סוף הרי עדיין היה בטל מעשיית מצות בזמן החטא. ומה שאין כן **בסוכות דבאין לתשובה מאהבה, ונעשים העוונות זכיות, אם כן הרי נתקן גם עניין החשבון, שהרי אין כאן ביטול ממצוה עוד, שהרי החטא גופיה נעשה זכות ומצוה.** ואם כן ביום ראשון דסוכות דמתחיל תשובה מאהבה הרי נתקן גם החשבון, וזהו 'ראשון לחשבון עוונות', דנתקן גם עניין החשבון של העוונות, עד כאן דברי החכם הנ"ל, ויפה אמר דרך צחות."

מסופר על סגורן של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב ז"ע בעל 'קדושת לוי', שפגע פעם באדם רשע ואמר לו: "הנני מקנא בך, שהרי יש לך הרבה חטאים, וכשתחזור בתשובה יהפכו כל החטאים למצוות, שהרי על ידי תשובה מאהבה יהפכו הכל לזכיות (יומא פז)!"

כיוצא בזה אמר פעם הרה"ק בעל 'קדושת יום טוב' **מסיגעט** זצ"ל לבעל עבירה ידוע שהתגורר בעיר סיגעט, שכאשר יחזור בתשובה יהיו לו הרבה זכיות. הרשע התחזף כנגדו ואמר לו: "רבי, בשנה הבאה תוכלו לקנא בי יותר, שהרי יהיו לי עוד עבירות..."

ענה לו ה'קדושת יום טוב': "יתכן שכך יהיה, אבל אולי כבר יהיה מאוחר מדי..."

היתה זו כשגגה היוצאת מפי השליט, ועד השנה הבאה כבר לא היה הלה בחיים ולא הספיקו בידו לעשות תשובה."

טעם נפלא על מה שתשובה מאהבה מהפכת את הזדונות לזכיות, כתב אביו הרה"ק בעל **ייטב לב'** ז"ע (פרשת בראשית דף ט:): "ועתה נאמר על פי שפירש הגאון **מוהר"א מווילנא**, דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון (אבות פ"ג מ"א). כי נתינת דין היא על מה שחטא, ונתינת חשבון הוא מפני שאין אדם חפשי מבלי לקיים המצוות בכל שעה ורגע. אם כן באותו רגע שעבר עבירה, מלבד העבירה שעשה, הרי באותו רגע לא עשה מצוה, וזה החשבון שלא קיים מצוה בעת עשיית העבירה."

"ולפי זה יש לומר בתשובה מיראה מכח עונש וכדומה, אינו מתחרט רק על העבירה, ולא על מה שלא עשה המצוה. אבל בתשובה שמכח האהבה, שרוצה למלאות רצונו יתברך ולקיים מצותיו, ולכן מתחרט על מה שעבר על רצונו בעשותו העבירה, אם כן כמו כן הוא מתחרט ממילא על מה שבאותו רגע לא מילא את רצונו יתברך בקיום איזה מצוה, לכך מחשבתו הטובה הקב"ה מצרפה למעשה כאילו עשה אז מצותיו ממש."

אויש זצ"ל אבד"ק לופעני, "שפעם אחת לפני חג הסוכות שמע מפי מרן **הקדושת יום טוב מסיגוט** ז"ע, כאשר אמר להבדחן שהיה ידוע לאיש קל בדעתו, שהוא מקנא אותו בחג הסוכות, שאז חוזרין בתשובה מאהבה, ועל ידי זה מהפכין את הזדונות לזכיות..."

(ג) כן כתב בשו"ת **'בית אפרים'** או"ח הקדמה ד"ה ועוד, ומעין זה בספר **'שיעו'ת יעקב'** או"ח סימן תקפא ס"ק ד.

(ד) וראה שם פסקא פב, שתירץ רבינו: "וצריך לומר, דכיון דתשובה היא גם כן מצוות עשה (עיי' זוה"ק נשא רע"מ קכב, רמב"ן פרשת נביאים ל, יא), על כן מתקבלת מצוות עשה דתשובה תחת המצוות עשה שביטל".

(ה) וראה עוד שם שפירש רבינו בזה את הפסוק בפרשת נצבים - ל, יא-יד - 'כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך וגו'. כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. וכן את הפסוק בהפטרות שבת שובה: 'אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב' וגו'.

ואל תהי בו לכל אדם, שאין לך אדם שאין לו שעה (אבות פ"ד מ"ג)."

ומן הראוי להעתיק מדבריו המאלפים של **הגאון מקווינא** זצ"ל בספרו **'ארץ צב'** מועדים עמוד 32: "מעט שהתחילה הנהגת הצדיקים **תלמידי הבעש"ט זצ"ל**, התרחקו מסגופין, אף שכפי קבלת הרוקח ז"ל **האריז"ל** הוא דבר מוכרח. אך הענין הוא, כי **השתדלות הצדיקים לקשר את המשתתפים בצל קדשם בשורש נשמתם גורמת לאהבה רבה, אהבה בתענוגים בשעת עבודה, ועל ידי זה משפיעין עליהם תשובה מאהבה, ותו לא צריך מיד.** לפנים בישראל שלא היה מנהג הנהגת הצדיקים, היתה התשובה קשה, וכמו שאמר הרה"ק **מוקוצק זצ"ל:** תשובה קדמה לעולם, וצריך לצאת מן העולם לעשות תשובה, עכ"ק. וכל שכן תשובה מאהבה קשה היתה עד מאוד, כי החטא מבדיל מלבוא להיכל האהבה. אבל על ידי הצדיקים אפשר הכל."

(ב) ספר **'שפתי נחמה'** להגה"צ רבי **מנחם מענדל שניענבלא** זצ"ל גאב"ד מאנטשטשטער עניני תשובה, עמוד קיד. בדומה לכך מביא בספר **'אמרי דבש'** עמוד קיד, מכתב יד הגה"צ רבי **אהרן**

(א) בספר **'נהר שלום'** להרה"ק רבי **מאיר שלום מקאלושין** ז"ע פרשת שופטים, על הפסוק - דברים יט, יד - 'לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשונים' וגו', מביא ענין זה שהצדיק צריך לפעול ולקוות שבעל העבירה יחזור בתשובה שלימה ואף בתשובה מאהבה: "...שמרמו הכתוב להצדיק הדור שמתקן נשמות בני ישראל, שאם רואה ח"ו איזה פגע על איש מישראל, שלא יקטרט עליו ח"ו, שעל ידי זה יוכל חלילה לרחוק עון מהש"ת... אך אדרבא, לטכס עצה לקרב אותו להש"ת באופן שישאר 'בנחלתך אשר תנחל וגו' אשר ה" (שם) וגו'... שאפילו אם רואה באיש עון וחטאת ממש, גם כן עדיין לא ידון אותו ויחזיקונו אשר יחטא עוד להבא גם כן ח"ו... אפילו אם כבר עבר והחזיק בחטאו שלשה פעמים, אף על פי כן אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ויראה עוד להחזירו בתשובה בכל היכולת... שכשיחזיק בתשובתו תשובת המשקל... יהיה לו תקומה לפני הש"ת. **וכל שכן אם עושה תשובה מאהבה שזדונות נעשות לו זכיות... לכן אפילו לאיש כזה מחויב גם כן הצדיק הדור לקרבו בכל היכולת ולתקנו,**

ענין 'פורץ גדר' במלכות

בסוגיין (ק): דרך המלך אין לו שיעור, שהמלך פורץ גדר לעשות בו דרך ואין מוחין בידו. וברשב"ם (ד"ה שהמלך) כתב: משנה היא בסנהדרין (כ): ואגב גררא נקטה הכא, עכ"ל. והנה במשנה סנהדרין נאמר רק שהמלך 'פורץ' לעשות לו דרך, וכנראה שהברייתא בסוגיין פירשה את המשנה, דהאי 'שהמלך פורץ' היינו שפורץ גדר.

ותואר זה 'פורץ גדר', הוא תואר עצמי במלכות. וכמבואר ביבמות (עו:), ששאל אמר לאבנר לְשֹׂאֵל עַל דוֹד אִי מְזַרְחֵ אֶתִי אוּ מְפָרֵץ אֶתִי, אִי מְזַרְחֵ אֶתִי - חֲשִׁיבָא בְעֵלְמָא הוּי, אִי מְפָרֵץ אֶתִי - מַלְכָא הוּי, שהמלך פורץ (פירש רש"י, גדרות של אחרים כו') לעשות לו דרך ואין מוחין בידו, עכ"ל הגמרא. הרי רמזו ז"ל שתואר זה - פורץ גדר - הוא תואר עצמי במלכות, ועל כן נקרא פרץ שממנו יצא מלכות בית דוד בשם זה - פרץ, מפאת שהמלך פורץ גדר כו', וזהו שנאמר בו (בראשית לח, כט) 'מדוע פרצת עליך פרץ'.

ובזה תבין טעם הכתוב (מיכה ב, יג) 'עלה הפורץ לפניהם', וכתוב בתריה (שם) 'ויעבור מלכם לפניהם', ותנא קרא והדר מפרש, ד'פורץ' היינו מדת מלכותו יתברך. וברש"י שם: עלה הפורץ, מושיעם הפורץ גדרות סירים כו'. והיינו כנ"ל, דמדת מלכות שמה 'פורץ גדר'. **ובתרגום** שם תירגם גם כן על 'עלה הפורץ לפניהם' - 'ויִסַּק מֶלֶךְ מְדַבֵּר בְּרַאשֵׁיהוּן'.

וכבר ידעת (אוצרות יוסף מאמר דוד פיסקא נה) כי 'זה לעומת זה עשה האלקי"ם' (קהלת ז, יד), ולכן תבין כי גם בחינת מלכות ההפיכת שמה 'פורץ גדר'. וראה כי גם על האשמדאי מלך השדים אמרו בפסחים (קז:), אמר רב יוסף, אמר לי יוסף שידא, אשמדאי מלכא דשידי ממונה אכולהו זוגי, ומלכא לא איקרי מזיק (ולא חיישין לזוגות). איכא דאמרי, אדרבה מלכא רתחנא הוא, מאי דבעי עביד, שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו, עכ"ל הגמרא.

ועל כן תבין בזה ממילא ענין 'פורץ גדר' ישכנו נחש' (קהלת י, ח), דנחש בחינת המלכות דניגוד (ראה זוה"ק ויצא סתרי תורה קמח), דנקרא גם כן 'פורץ גדר'. והוא מדה כנגד מדה, הוא פרץ גדר דקדושה - ישכנו פורץ גדר ההיפכי, ודו"ק היטיב.

ותבין בזה, דמאי דנקטו בסוגיין הא דשהמלך פורץ גדר כו', אינו אנג גררא לבד כדברי הרשב"ם ז"ל - שכתב כן על דרך הפשט, רק הדברים מדוקדקים, והם טעם גמור אל הדין דדרך המלך אין לו שיעור.

שפיר יכול להיות דלא עשו דבריהם בזה כעין דאורייתא, ואין הכרח לאסור יבש ביום טוב שני אפילו לכתחלה.

בדיקת יין המרתף - מדאורייתא או מדרבנן

בסוגיין (זצ:), יין של מרתף לא יביא (לנסכים), ואם הביא - כשר. וברשב"ם: של מרתף, כלומר, סתם יין של מרתף שלא נבדק, ומשום דאיכא חביות קוססות, כדתנן במתניתין (לעיל צג:) (דהמוכר מרתף של יין לחבירו, מקבל עליו הלוקח עשר קוססות למאה, וברשב"ם שם: קוססות - יין רע, כלומר, עשר חביות של יין רע, דסתם מאה חביות אורחיהו בעשר קוססות, ומחיל איניש), קאמרינן דלא יביא. ומיהו אם הביא כשר, ואף על גב דאמרינן בסמוך דיין קוסס פסול לנסכים, הני מילי בוודאי, אבל הכא מי יימר דהוא קוסס, עכ"ל. ומבואר, דלכתחלה צריך בדיקה אם אינו קוסס, ואם אינו בדוק - לא יביא.

ואין מבואר, אם חיוב הבדיקה הזה מן התורה או מדרבנן. וקצת נראה דהוא רק דרבנן, דאילו היה מן התורה, מדוע אמרינן כאן דלקידוש כשר אפילו לכתחלה יין של מרתף, ואמאי, נהי דבקידוש נחתנין דרגא ואמרינן דכל שלנסכים אם הביא כשר - לקידוש אפילו לכתחלה נמי, עיין היטב בכולה סוגיא, מכל מקום הני מילי כשעצם הפסול הוא פסול שאינו מעכב בנסכים, דכיון דהוא פסול קליש שאינו מעכב - לכן לגבי קידוש נחתנין דרגא ואמרינן דאינו פסול כלל אפילו לכתחלה. ומה שאין כן יין קוסס, דאם הוא באמת קוסס - הרי פסול גם בדיעבד לנסכים, אלא דבאינו בדוק אם הוא קוסס, אז לא יביא כיון דאפשר לברר ולבדוק, ואם הביא כשר, דבדיעבד לא חיישינן לשמא היה קוסס.

ואם כן אם היה הך דלא יביא מעיקר הדין מן התורה, דכיון דקוסס פסול - צריך מן התורה לבדוק אחריו כיון דאפשר לברר, אם כן גם לענין קידוש הא ראוי שיצטרך בדיקה. ועל כרחך דגם חיוב הבדיקה אינו מעיקר הדין ומן התורה בנסכים, רק חומרא דרבנן, ועל כן לגבי קידוש דקיל טפי - לא מחמרינן כלל, ודו"ק היטיב.

ואולם מהא דאם הביא כשר, נראה דאין ראיה דחיוב הבדיקה רק דרבנן, דאפילו יהיה חיוב הבדיקה לפני ההבאה מן התורה, מכל מקום בעבר והביא - שפיר כשר, דבכל התורה אזלינן בתר רובא (ראה חולין יא:), ואפילו במיעוט המצוי (ראה תוספות שבת יג. ד"ה רבא), ויש לנו לומר דהוא מן הרוב דאינם קוססות, ואין לחוש לשמא היה קוסס וכנ"ל, ובאתי רק להעיר.

'כעין דאורייתא' בדבר שאינו מעכב מהתורה **בסוכה** (כט:), במשנה, לולב הגזול והיבש פסול. ובגמרא, קא פסיק ותני, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני. בשלמא יבש - 'הדר' בעינן וליכא וכו'.

והנה בפירוש רש"י על המשנה (שם ד"ה יבש) כתב, דבעינן מצוה מהודרת, דכתיב (שמות טו, ב) 'זה אלי ואנוהו', עכ"ל. ודברי רש"י תמוהים, שהרי בגמרא אמרו טעם אחר לפסולא דיבש, משום דבעינן 'הדר' וליכא, והיינו קרא ד'פרי עץ הדר' (ויקרא כג, מ) דכתיב באתרוג, ומקשינן לולב לאתרוג כמבואר שם בסוכה (לא:). וכבר תמהו על זה התוספות שם (כט: ד"ה לולב).

ועוד כתבו שם התוספות, דפסולא ד'ואנוהו' הוא רק פסולא דלכתחלה, אבל בדיעבד לא מיפסל בהכי, כדמוכח בפרק קמא (שם יא:), דאמרי רבנן לולב מצוה לאוגדו משום שנאמר 'זה אלי ואנוהו', ואם לא אגדו - כשר, עכ"ל התוספות. והנה על כל פנים מבואר איפוא בזה שיש שני טעמים לפסול יבש (לולב: א) מפאת 'הדר', ופסול זה פוסל גם בדיעבד. (ב) מפאת 'ואנוהו', ופסול זה הוא רק פסולא דלכתחלה, ואינו פוסל בדיעבד.

והנה, הא דפשיטא ליה לגמרא דפסולא דיבש נוהג גם ביום טוב שני דרבנן - והיינו בהכרח מפאת מאי דקיימא לן בכל דוכתא (פסחים ל: יומא לא). דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, נראה דזהו רק אם נאמר דפסולא דיבש ביום טוב ראשון דמן התורה הוא מפאת 'הדר', ופוסל גם בדיעבד. מה שאין כן אם נאמר דהוא רק מפאת 'ואנוהו', ואינו פוסל בדיעבד, אזי שפיר יוכל להיות דביום טוב שני כשר אפילו לכתחלה, דדכותה מצינו בכמה מילי דרבנן דלא עשאום כעין דאורייתא - לענין דבר שאין מעכב בדאורייתא, ואף על פי שהלכתחלה שלו הוא מן התורה בדאורייתא.

ועיין בסוגיין (זצ:), אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, אין אומרים קידוש היום אלא על יין הראוי לינסך על גבי המזבח. למעוטי מאי, אילימא למעוטי יין מגתו, הא תאני רבי חייא, יין מגתו לא יביא (לנסכים, משום דכתיב (במדבר כח, ז) 'הסך נסך שכר' - מידי דמשכר), ואם הביא - כשר (דליכא עיכובא), וכיון דאם הביא כשר, אנו (בקידוש) אפילו לכתחלה נמי כו', עכ"ל הגמרא.

ומבואר, דכיון דיין מגתו אינו פוסל בדיעבד בנסכים דאורייתא, על כן בקידוש דרבנן (ראה תוספות פסחים קו. ד"ה זוכרהו) הכשירוהו אפילו לכתחלה, ואף על פי שהאיסור דלכתחלה בנסכים הוא מן התורה - מקרא דשכר וכנ"ל. ואם כן גם לענין יבש, אף על גב דחיוב ד'ואנוהו' הוא חיוב דאורייתא, עם כל זה כיון שאיננו מעכב -

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושד בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באוני החנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com